

O. TOMASZ GAŁKOWSKI CP
UKSW, Warszawa

WYŻSZE INSTYTUTY WIEDZY RELIGIJNEJ

Począwszy od roku akademickiego 2009/2010 będą obowiązywać nowe regulacje prawne dotyczące wyższych instytutów wiedzy religijnej (WIWR)¹. Odnosny dokument, zatytułowany *Instructio de Institutis Superioribus Scientiarum Religiosarum* (cytuję dalej w jęz. pol.: *Instrukcja*), został wydany przez Kongregację Edukacji Katolickiej dnia 28.06.2008 r.² Istniejące dotychczas instytuty zostały zobowiązane do przystosowania aktualnych przepisów prawnych do nowych regulacji. Dwa dokumenty *Nota illustrativa* z 10.04.1986 r. (dalej cytuję: *Nota illustrativa*) oraz *Normativa per l'Istituto Superiore di Scienze Religiose* z 12.05.1987 r. (dalej cytuję: *Normativa*), które regulowały do tej pory erygowanie, istnienie i działanie WIWR, przestaną obowiązywać z chwilą wejścia w życie nowych uregulowań prawnych, co zostało wyraźnie stwierdzone w art. 46 nowej *Instrukcji*³. Ponadto zapowiada ona rewizję Konstytucji Apostolskiej *Sapientia Christiana*, która dotychczas regulowała kwestie dotyczące uniwersytetów kościelnych, wydziałów kościelnych i innych wyższych instytutów wiedzy religijnej.

WIWR, o których mowa w kan. 821 KPK, należy odróżnić od instytutów wyższych studiów (IWS), o których mowa w kann. 811 §1; 812⁴. Z cytowanych

¹ *Instituta superiora scientiarum religiosarum* zostały przetłumaczone na j. pol. w kan. 821 KPK jako wyższe instytuty wiedzy religijnej.

² Tekst *Instrukcji*: *Communicationes* 40(2008), n. 2, s. 307-321.

³ Ze względu na różne terminy rozpoczęcia nowego roku akademickiego w różnych częściach świata *Instrukcja* nie wejdzie w życie w tym samym dniu, przez co obowiązujące dotychczas rozstrzygnięcia prawne nie będą derogowane w tym samym czasie. WIWR, z chwilą publikacji *Instrukcji*, powinny wydać przepisy przejściowe, które regulowałyby istotne kwestie dotyczące kształcenia, dokonujących się w ramach nowych struktur prawnych (por. art. 47).

⁴ Obecnie istnieje ok. 390 IWS, które są afiliowane do wydziałów teologicznych istniejących na uniwersytetach katolickich. Por. Z. Grocholewski, *Università Cattoliche – Università Ecclesiastiche*, w: *I valori accademici dell'Università Europea. Atti del Seminario di Studio promosso in relazione al «Processo di Bologna»*, LEV 2007, s. 9-13.

powyżej kanonów można odczytać podstawową różnicę pomiędzy dwoma ośrodkami studiów. IWS zbliżają się w swojej strukturze do uniwersytetów i wydziałów katolickich, na których przekaz wiedzy i prowadzenie działalności naukowej w zakresie różnych dyscyplin naukowych muszą brać pod uwagę zasady doktryny katolickiej. WIWR w swej fizjonomii zbliżają się do uniwersytetów i fakultetów kościelnych, zwłaszcza ze względu na postawione przed nimi zadania kształcenia wiernych, którzy w przyszłości podejmą pracę w ramach organizacji kościelnej wspólnoty, istniejącej w konkretnych warunkach współczesnego świata. Ze względu na charakter tych instytucji, wykładane są w nich dyscypliny teologiczne oraz inne związane z chrześcijańską kulturą (kan. 821).

W niniejszym opracowaniu zwrócę uwagę na motywy wydania nowych regulacji prawnych oraz na najbardziej znaczące zmiany tychże regulacji, które dotyczą fizjonomii instytucji oraz procedury powoływania ich do istnienia.

MOTYWY WYDANIA *INSTRUKCJI*

Zanim zostaną zaprezentowane motywy wydania nowej *Instrukcji*, pożytecznym wydaje się przedstawienie dotychczasowego statusu prawnego WIWR oraz ukazanie ich związków z innymi instytucjami, oferującymi wyższe wykształcenie w ramach nauk kościelnych.

a) Istnienie WIWR

Powstanie WIWR związane jest z nowym impulsem, który zrodził się w Kościele po Soborze Watykańskim II. Nowe treści, które pojawiły się w wydanych dokumentach soborowych, rozbudzały pragnienie ich poznania i zgłębnienia. Ten proces nie dotyczył jedynie osób duchownych, ale w dużej mierze także i wiernych świeckich. Wszak był to Sobór, który swoje nauczanie skierował ku współczesnemu człowiekowi, chcąc ukazać owocną obecność Kościoła w świecie, nie tyle poprzez swoje struktury organizacyjno-hierarchiczne, co przede wszystkim przez żywą obecność wiernych jako żyjącego pośród tego świata mistycznego ciała Jezusa Chrystusa – Kościoła.

Konsekwencją takiego podejścia był wzrost zainteresowania teologią oraz innym świętymi naukami. Wierni mogli poznawać naukę Kościoła, a dzięki jej poznaniu pogłębiać świadomość chrześcijańskiego życia, by – jak czytamy w 1P 3,15 – „być zawsze gotowi do obrony wobec każdego, kto domaga się od was uzasadnienia tej nadziei, która w was jest”.

Pogłębienie świadomości chrześcijańskiego życia dokonuje się nie tyle dla prywatnych korzyści, co dla służby samemu Kościołowi i światu. Kościół jest apostołski, jest „ze swej natury misyjny, a dzieło ewangelizacji winno być uznane za fundamentalny obowiązek Ludu Bożego” (kan. 781). Wszyscy wierzący są włączeni w tę działalność misyjną, nie wyłączając świeckich. Dlatego też

świeccy, „by mogli żyć zgodnie z nauką chrześcijańską, a także sami ją głosić oraz bronić w razie potrzeby, jak również mieć swój udział w wykonywaniu apostołatu, mają obowiązek i prawo poznania tej nauki, każdy w sposób dostosowany do jego możliwości i zajmowanej pozycji” (kan. 229 §1). Cytowany kanon, umieszczając na pierwszym miejscu obowiązek poznania nauki, podkreśla, że poznanie i zgłębianie nauki chrześcijańskiej spoczywa na każdym wiernym. Zaakcentowanie jedynie samego prawa poznania nauki nie gwarantuje tego, że z niego będzie się korzystać. Obowiązek podkreśla coś więcej niż tylko istnienie możliwości, gdyż kładzie nacisk na konieczność zaangażowania.

Kościół wychodzi naprzeciw możliwości spełnienia obowiązku poprzez różnorakie inicjatywy duszpasterskie, organizowanie wychowania katolickiego na poziomie szkół podstawowych i wyższych, udostępnianie środków społecznego przekazu dla poznania świętej nauki i do prowadzenia dzieł ewangelizacyjnych. Pośród wielu inicjatyw, które odpowiadałyby na potrzeby zgłębiania kościelnej nauki przez wiernych, znajdują się WIWR, które, jak podkreśla wydana *Instrukcja*, zostały ustanowione w celu zaoferowania osobom świeckim, w odpowiedni sposób, możliwości zdobywania przez nie kościelnej wiedzy i rozwijania chrześcijańskiej formacji. Te instytuty coraz bardziej zwiększają swoje znaczenie w Kościele.

b) Zadania WIWR

Zadania WIWR można przedstawić w oparciu o prezentację trzech głównych celów studium dyscyplin teologicznych. Każdemu z tych celów odpowiada inna forma kształcenia i zdobywania wiedzy.

Pierwszym celem studium nauk kościelnych jest przygotowanie przyszłych kapłanów, zgodnie z przewidzianym i zatwierdzonym *Ratio studiorum*⁵. Dokonuje się ono w seminariach czy studentatach zakonnych oraz na wydziałach teologicznych. Ukończenie takich studiów równoznaczne jest z gwarancją, że kandydat do kapłaństwa osiągnął wiedzę kompletną i jednorodną w zakresie podstawowego programu całej teologii.

Innym celem studium dyscyplin teologicznych jest podjęcie w przyszłości działalności naukowej w ich ramach. Studium takie nie kończy się zatem na zdobyciu wymaganej, jak w pierwszym przypadku całościowej i potrzebnej wiedzy do spełniania kapłańskiej posługi, lecz jest bardziej angażujące. Kontynuowane jest poprzez wybór specjalizacji w naukach kościelnych, pogłębienie podstawowej wiedzy, nabycie odpowiedniej metody prowadzenia badań naukowych. Stu-

⁵ *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* zostało zatwierdzone przez Kongregację Nauki Wiary 26 sierpnia 1999 r., w: *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Wyd. Niedziela, Częstochowa 1999, s. 14.

dia te zwykle bywają uwieńczone naukową dysertacją, która przedstawia wyniki podjętych badań naukowych.

Trzecia możliwość podejmowania studiów nauk kościelnych oferowana jest przede wszystkim osobom świeckim oraz osobom konsekrowanym, które nie przyjęły sakramentu święceń. Ta forma kształcenia zmierza do przekazania tego, co istotne i relatywnie kompletne w stosunku do zakresu wiedzy, przekazywanej w pierwszej formie nauczania⁶. Przekazywanie wiedzy w tej formie niekoniecznie oznacza, że jest ona niekompletna lub że jej zakres jest o wiele mniejszy. Musi on być dostosowany do zadań, które przyszli abiturienti będą spełniać. Różnica w przekazie wiedzy dotyczy przede wszystkim sposobu i organizacji jej przekazywania⁷.

Głównym celem kształcenia jest doskonalenie formacji duchowej wiernych, tak by mogli w przyszłości podjąć odpowiednie funkcje w ramach kościelnej wspólnoty. WIWR przygotowują nauczycieli do nauczania religii w szkołach podstawowych i średnich; przygotowują tych, którzy podejmą w przyszłości urząd diakona świeckiego czy posługę katechisty, animatorów liturgicznych oraz animatorów różnych form działalności duszpasterskiej (duszpasterstwa środowiskowe, młodzieżowe, rodzin, chorych, starszych, mediów)⁸. Najogólniej mówiąc, WIWR przygotowują osoby do spełniania odpowiednich zadań we wspólnocie kościelnej⁹. Wierni, po ich ukończeniu, podejmują zadania życia świeckiego. Znając i rozumiejąc wymogi współczesnej cywilizacji, współpracują ze świętymi szafarzami¹⁰.

Zaletą istnienia WIWR jest przede wszystkim ich dostępność. Wydziały teologiczne, na których można zdobywać odpowiednią wiedzę teologiczną, skupione są wokół ośrodków uniwersyteckich, do których dostęp jest niejednokrotnie trudniejszy, chociażby ze względu na odległość. Dlatego WIWR, istniejąc w mniejszych ośrodkach, jak choćby diecezje czy inne struktury organizacyjne Kościoła, ułatwiają dostęp i nabywanie odpowiedniej wiedzy. Następnie, wierni w tych właśnie lokalnych ośrodkach kościelnych podejmują pełnienie wymienionych funkcji. Charakterystyczną cechą WIWR jest zatem ich silny związek z lokalną wspólnotą kościelną.

⁶ Por. *Nota illustrativa*, 1.3.

⁷ Por. *Normativa*, 2.1. Metoda przekazywania wiedzy w WIWR może sprowadzać się jedynie do wykładów, pomijając jednocześnie ćwiczenia, przez co skraca się jednocześnie cały tok studiów.

⁸ Por. *Nota illustrativa*, 1.3.

⁹ Por. tamże.

¹⁰ Por. *Instrukcja*, art. 2.

c) Dotychczasowy status prawny WIWR

W świetle dotychczas obowiązujących przepisów WIWR istniały w dwóch możliwych formach prawnych. Podwójny sposób organizacji tychże instytutów uzależniony był przede wszystkim od jakości i ilości teologicznej formacji, którą instytut był w stanie zaoferować. Jeśli instytut mógł przekazać w maksymalnie przewidzianej mierze i sposobie należytą wiedzę, otrzymywał od Stolicy Apostolskiej status akademicki, czyli mógł wydawać kończącym naukę studentom przewidziane na tym poziomie nauczania stopnie akademickie¹¹. Jeśli wiedza w instytucie przekazywana była w sposób ograniczony w stosunku do stawianych wymogów, to pozbawiony był on statusu ośrodka akademickiego i nie mógł wydawać odpowiednich stopni akademickich, lecz jedynie dyplomy ukończenia nauki¹².

Kryteria zatwierdzenia WIWR jako ośrodka akademickiego były następujące: naukowość, jednorodność i kompletność wiedzy. Oznaczało to, iż wiedza powinna być przekazywana we wszystkich jej elementach, bez unikania syntezy, ale i bez wykluczania analizy. Studentów należało także wprowadzać w sposób, kryteria i metody prowadzenia poszukiwań naukowych. Szczegółowe kryteria zostały określone poprzez wyszczególnienie odpowiedniego programu studiów, określenia kadry naukowej, wymogów stawianych studentom oraz wymaganej bazy naukowej i ekonomicznej¹³.

Dokładne wyszczególnienie wymogów w stosunku do WIWR na poziomie akademickim pozwalało na odróżnienie ich od tych instytutów, które tego poziomowi nie były w stanie osiągnąć. Decydował o tym przede wszystkim niższy poziom jakościowy i ilościowy oferowanej wiedzy. Nie oznacza to jednak, że takie instytuty były niejako spisane na straty. Wiedza w nich, jak podkreślała *Nota illustrativa*, miała być przekazywana w sposób poważny i bezkompromisowy, według wszelkich rygorów nauczania. Odpowiedzialni za przekaz wiedzy zawsze powinni byli mieć przed oczyma cel i zadania, które spełniać będą przyszli abiturienti we wspólnotach lokalnych, do których wykładowcy w dużej mierze należą. *Nota* przypominała, że te zadania są bardzo ważne i odpowiedzialne.

d) Motywy wydania nowej *Instrukcji*

Kongregacja Nauczania Katolickiego, wydając omawianą *Instrukcję*, wspomina dotychczasowe regulacje prawne dotyczące WIWR z 1986 i 1987 r. Od tego czasu upłynęło 20 lat. Należy zatem postawić pytanie dotyczące motywów wyda-

¹¹ Pierwszym WIWR, który otrzymał status akademicki w 1970 r. był *Pontificio Istituto Regina Mundi* w Rzymie, który został złączony z Papieskim Uniwersytetem Gregoriańskim.

¹² Por. *Nota illustrativa*, 4.

¹³ Por. tamże, 4.1.

nia nowych przepisów prawnych. Można się ich domyślać, śledząc to, co zostało powyżej przedstawione, zwłaszcza w odniesieniu do roli, jaką WIWR oraz ich abiturienti mają spełniać nie tylko we wspólnocie Kościoła, ale we współczesnym świecie, gdzie wspólnota katolicka jest obecna.

W *Instrukcji* zostały wyraźnie wspomniane dwa motywy jej wydania. Pierwszy z nich dotyczy stale pojawiających się nowych form duszpasterskich, których spełnienie wymaga odpowiednio przygotowanych osób. Sytuacja ta powoduje wprowadzenie koniecznych zmian w metodach i sposobach kształcenia wiernych w WIWR. Posiadana przez nich wiedza musi sprostać nowym wymogom duszpasterskim.

Pojawia się zatem pytanie: czy należy dostosowywać WIWR poprzez nowe regulacje prawne do nowych wymogów duszpasterskich, czy wystarczy jedynie wprowadzić nowe formy kształcenia w istniejące struktury prawne? Odpowiedź zawarta jest w dalszej części *Instrukcji*. Stwierdza się w niej, że rewizja WIWR została niejako wymuszona przez zmiany dokonujące się w ramach świeckiego prawodawstwa w odniesieniu do kształcenia wyższego. WIWR muszą podjąć współpracę i integrować się z wyższymi uczelniami świeckimi. Wymóg ten wynika z faktu, że na WIWR przekazywana jest wiedza z zakresu dyscyplin teologicznych, jak również innych, związanych z kulturą chrześcijańską. Ponadto, wiedza teologiczna musi być wzbogacona przez filozoficzne założenia oraz komplementarną wiedzę z zakresu innych nauk humanistycznych¹⁴. Z takiego sformułowania można wywnioskować dwie rzeczy. Po pierwsze, kontakt z wiedzą nauk humanistycznych wymaga odpowiedniego przygotowania i odpowiedniego poziomu studentów WIWR. Po drugie, skoro osoby kończące owe instytuty będą angażowały się w pracę na rzecz ewangelizacji w zmieniających się warunkach współczesnego świata, muszą je poznać także od strony naukowych opracowań oraz podjąć z nimi dialog na odpowiednim poziomie. Dlatego też Kongregacja wyraźnie wskazuje na konieczność integracji WIWR z odpowiednimi instytucjami na określonym poziomie. Studia podejmowane w WIWR zmierzają do ukształtowania w studencie pewnej syntezy pomiędzy wiarą i kulturą w konkretnych okolicznościach prowokowanych przez dzisiejszy świat, w miejscach, w których Kościół prowadzi swoją zbawczą misję otwartą na świat. Od osób zaangażowanych w działalność Kościoła wymaga się zatem odpowiedniego poziomu wiedzy i kultury, odpowiednich kwalifikacji, by mogły prowadzić działalność duszpasterską, umiejętnie odpowiadając wymogom miejsca i czasu. Stąd też, studia podejmowane w WIWR różnią się zakresem wiedzy, różnorodnością tematyki, sposobem prowadzenia zajęć, procesem dydaktycznym od tych, które istnieją na wydziałach teologicznych. Cały proces kształcenia studentów w WIWR bierze pod uwagę zakres podejmowanych przez nich w przyszłości zajęć, obowiązków,

¹⁴ Por. *Instrukcja*, art. 3.

posług w konkretnej wspólnocie kościelnej, osadzonej w konkretnym kontekście współczesnego świata.

Zatem, z jednej strony, studenci WIWR w procesie kształcenia i nabywania odpowiedniej formacji, w sposób systematyczny, za pomocą właściwej metody naukowej, poznają, czerpiąc ze źródeł Objawienia, katolicką doktrynę autentycznie interpretowaną przez Magisterium Kościoła. Ta wiedza nie jest wiedzą jedynie akademicką. Jej posiadanie ma umożliwić przyszłemu pracownikowi Kościoła umiejętne poszukiwanie odpowiedzi na problemy współczesnego człowieka, umiejscawiając je w perspektywie teologicznej. Z drugiej zaś strony, studia na WIWR mają ściśle odniesienie do praktycznych form życia, nie tyle w obrębie wspólnoty kościelnej, co wspólnoty kościelnej jako ziarna, które zostało zasiane na tym świecie. Świadoma, odpowiedzialna, a przede wszystkim pełna zaangażowania obecność wiernych świeckich we współczesnym świecie opiera się na wiedzy filozoficznej, teologicznej oraz humanistycznej w taki sposób, by rzeczywiście uobecniać w nim Kościół, poprzez formy jego działalności odpowiadające potrzebom człowieka¹⁵.

Dodatkowym motywem wydania *Instrukcji*, choć ona sama o tym nie wspomina, a w przyszłości rewizji postanowień Konstytucji Apostolskiej *Sapientia Christiana*, jest przyłączenie się Stolicy Apostolskiej – jako członka – do Procesu Bolońskiego. Z tego powodu jest ona zmuszona do weryfikacji sposobów i metod nauczania oraz dostosowania ich do wymogów Procesu Bolońskiego. W dużej mierze dotyczyć to może wydziałów kościelnych i afiliowanych do nich instytutów kościelnych, które istnieją na uniwersytetach państwowych¹⁶.

NOWA INSTRUKCJA

Nowością wprowadzoną przez *Instrukcję* jest zerwanie z dotychczasowym podziałem WIWR na dwa poziomy studiów: akademicki i nie akademicki. *Instrukcja*, zgodnie z powyżej przedstawionymi motywami, stwierdza wyraźnie, że WIWR, których istnienie przewiduje kan. 821 KPK oraz kan. 404 §2 KKKW, jest instytucją akademicką i jej istnienie i działalność są regulowane niniejszą *Instrukcją* (art. 1). Według *Instrukcji*, WIWR, zarówno w pierwszym, jak i drugim cyklu nauczania, są obecnie powiązane z kościelnym wydziałem teologii, który przyjmuje odpowiedzialność za konkretny instytut.

Powyższe instytuty różnią się wyraźnie od wydziałów teologicznych i instytutów studiów wyższych do nich afiliowanych, na których studia teologiczne odbywają się w pełnym zakresie, w głównej mierze organizowanych dla tych, któ-

¹⁵ Por. *Instrukcja*, art. 2.

¹⁶ Cz. Rychlicki, *Proces Boloński. Dziedzictwo kulturowe i wartości akademickie Uniwersytetów Europejskich*, RT KUL 54(2007)2, s. 231-235.

rzy zamierzają przyjąć sakrament święceń oraz w zakresie poszerzonym dla tych, którzy pragną pogłębić swoją wiedzę, czy poświęcić się dalszym badaniom naukowym w zakresie nauk teologicznych.

WIWR odróżniają się także od różnych rodzajów wydziałów kościelnych, które istnieją na uniwersytetach kościelnych, katolickich czy także państwowych, które są erygowane zgodnie z potrzebami i możliwościami Kościoła. Nie należy również mylić WIWR z różnego rodzaju ośrodkami przekazywania wiedzy teologicznej, które posiadają lub nie status akademicki i najczęściej erygowane są przez Kościoły partykularne.

Charakter WIWR jest dokładnie określony, co zostało powyżej przedstawione. W dalszej części opracowania podkreślę jedynie niektóre z obecnych regulacji, a zwłaszcza te, które wprowadzają pewną nowość.

a) Odpowiedzialność za promocję i istnienie WIWR

Postanowienia obecnej *Instrukcji* dotyczą także Katolickich Kościołów Wschodnich. Odpowiedzialność za WIWR spoczywa na biskupach diecezjalnych i eparchialnych. Dotyczy ona strzeżenia i promowania wiary katolickiej, organizowania ośrodków kształcenia katolickiego, poszukiwania i oceny kwalifikacji kadry nauczycielskiej, jak również zapewnienia bazy ekonomicznej instytutu. Ponadto, odpowiedzialność spoczywa na Konferencji Biskupów i innych organizacjach istniejących w Kościołach Wschodnich w ścisłej współpracy z Kongregacją Edukacji Katolickiej. Dotyczy ona weryfikacji i czujności w odniesieniu do realizacji programu nauczania, zwłaszcza w zakresie kształcenia duszpasterckiego. Dokonuje się to poprzez składanie propozycji dotyczących problemów i form lokalnego duszpasterstwa oraz programów realizowanych przez Konferencję. Nad realizacją programu czysto naukowego pieczę sprawuje wydział teologiczny, przy którym instytut istnieje, w ścisłej współpracy z Kongregacją Edukacji Katolickiej.

b) Władze WIWR

Wszystkie WIWR zostały obecnie złączone z wydziałami teologicznymi. Posiadają zatem wspólnie z nimi odpowiednie władze, ale cieszą się także władzami własnymi. Do władz wspólnych wydziału i instytutu należą: wielki kanclerz, dziekan oraz rada wydziału. Własną władzę instytutu stanowi moderator, którym jest biskup diecezjalny lub eparchialny, na terenie którego znajduje się instytut (o ile tej władzy nie sprawuje rektor uniwersytetu), dyrektor (ewentualnie wicedyrektor) oraz rada instytutu. Kompetencje wszystkich osób sprawujących władzę zostały szczegółowo określone w art. 6-12 *Instrukcji*.

c) Kadra nauczycielska i pomoc naukowa

Wszyscy, którzy nauczają na WIWR, posiadając odpowiednie przymioty, muszą uzyskać w celu nauczania *missio canonica* lub *venia docendi*¹⁷. Poprzednie dokumenty nie wspominały wyraźnie o wymogu misji kanonicznej, lecz odwoływały się do wymagań stawianych wykładowcom uniwersytetów kościelnych i wydziałów kościelnych określonych przez konstytucję *Sapientia Christiana*, w której jest mowa o wymogu misji kanonicznej dla wykładowców dyscyplin odnoszących się do wiary i moralności (art. 27). Wymóg misji kanonicznej został zamieszczony, by jeszcze bardziej podkreślić charakter akademicki WIWR oraz ich łączność z wydziałami teologii.

Nowy wymóg został sformułowany w stosunku do stałych wykładowców. Przyjęcie stanowiska stałego wykładowcy wiąże się z zakazem przyjmowania tego samego stanowiska w innej instytucji o charakterze akademickim. W *Ordinationes* (art. 21 §2) dołączonych do *Sapientia Christiana* istniał zakaz podejmowania pracy na stanowisku stałego wykładowcy na dwóch wydziałach. WIWR nie były wydziałami, stąd też zakaz ten nie obowiązywał.

Nowością, dotyczącą kadry wykładowczej, jest postanowienie art. 15 §1 w odniesieniu do ilości stałych wykładowców, których liczba jest dokładnie określona (4 w pierwszym cyklu, 5 w obu cyklach). Jeśli natomiast instytut funkcjonuje w ramach wydziału teologicznego, to można traktować stałych wykładowców wydziału jako wykładowców instytutu, tak jednak, by ich liczba nie była mniejsza od wymaganej w instytutach (art. 15 §2).

Każdy WIWR jest wspomagany przez, ogólnie mówiąc, struktury logistyczne, które umożliwiają należyty przebieg studiów. W pierwszym rzędzie należy do nich biblioteka. O ile taka znajduje się gdzie indziej, to w instytucie powinna się znajdować przynajmniej czytelnia ze źródłami, słownikami i czasopismami. Na organizację i funkcjonowanie biblioteki powinny być zagwarantowane odpowiednie środki finansowe. Należy podkreślić, że administracja ekonomiczna instytutu jest niezależna od wydziału teologicznego, z którym jest związany.

d) Studenci

Nowa *Instrukcja* wprowadza wymóg posiadania odpowiedniej liczby studentów, która umożliwia jego erygowanie. Jest to spowodowane wcześniejszym wymogiem zatrudnienia odpowiedniej liczby stałych wykładowców. Miejscowe warunki i możliwości ludnościowe muszą sprzyjać powołaniu do życia instytutu. Wykładowcy muszą mieć kogo uczyć. Dlatego też, każdy instytut musi zagwaran-

¹⁷ Por. T. Gałkowski, *Zlecenie (mandatum) do nauczania przedmiotów teologicznych (kann. 812 i 818 KPK)*, *Seminare. Poszukiwania naukowe* 26(2009), s. 97-113.

tować przynajmniej 75 studentów zwyczajnych, by można było podjąć nauczanie¹⁸. Do tej grupy studentów nie wlicza się studentów nadzwyczajnych czy studiujących gościnnie. Statut powinien również określać sposób partycypacji studentów w ich nauczaniu.

e) Program studiów i stopnie naukowe

Studia w WIWR, według poprzednio ustalonych przepisów, trwały maksymalnie cztery lata. *Instrukcja* przewiduje dwa cykle studiów. Pierwszy, trzyletni, na zakończenie którego otrzymuje się bakalaureat z dyscyplin religijnych, poświęcony jest na studia wszystkich podstawowych dyscyplin filozoficznych i teologicznych. W drugim, dwuletnim cyklu studiów, studenci pogłębiają dyscypliny teologiczne poprzez zajęcia w postaci ćwiczeń i seminariów, jak również ukiepunkowują zdobywaną wiedzę w perspektywie przyszłego zaangażowania duszpasterskiego. *Instrukcja* tych dyscyplin nie wymienia. Czyniła to wcześniejsza *Normativa*. Były to: teologia pastoralna, katechetyka, pedagogika, dydaktyka nauczania religii, itp. Drugi cykl studiów kończy się zdobyciem tytułu licencjata dyscyplin religijnych. Oba tytuły (nazwy uzależnione są od przyjętego w danym miejscu nazewnictwa) udzielane są przez wydział teologiczny, z którym złączony jest dany instytut.

Nowością w *Instrukcji* jest określenie, zgodnie z wymogami Procesu Bolońskiego, kredytów (ETCS), które musi student osiągnąć podczas studiów. Ta ilość została zrównana z kredytami, które istnieją na innych pięcioletnich studiach uniwersyteckich w liczbie 300 punktów.

f) Erygowanie WIWR

Inicjatywa powołania do życia WIWR znajduje się po stronie biskupa diecezjalnego lub eparchialnego. Instytut powinien zwrócić się do najbliższego wydziału teologicznego z prośbą o przyjęcie odpowiedzialności za niego, co musi być zawarte w odpowiedniej umowie. Następnie, po sprawdzeniu wszystkich wymogów przedstawionych w *Instrukcji*, wielki kanclerz zwraca się do Kongregacji Edukacji Katolickiej z prośbą o zatwierdzenie i erygowanie WIWR wraz z połączeniem go z odpowiednim wydziałem teologicznym.

Wielki kanclerz musi przedstawić Kongregacji następujące dokumenty:

- pozytywną opinię Konferencji Episkopatu lub innego zgrupowania katolickiej hierarchii;

¹⁸ Studentami zwyczajnymi są ci, którzy aspirują do osiągnięcia przewidzianych przez *Instrukcję* tytułów naukowych.

- własną opinię na temat możliwości zaistnienia instytutu przy wydziale teologicznym;
- tekst umowy między wydziałem a instytutem;
- tekst statutu zgodny z *Instrukcją*;
- program studiów wraz ze wskazaniem przyznanych kredytów poszczególnym dyscyplinom;
- listę wykładowców wraz z wykazem posiadanych tytułów, publikacji, dyscyplin nauczania i ewentualnie innych, których się podejmą;
- dokładne dane dotyczące miejsca powstanie instytutu, biblioteki, a także podstawowych pomocy naukowych i sposobów finansowania;
- przewidywalną liczbę studentów, ich pochodzenie oraz stan (członkowie instytutów życia konsekrowanego, świeccy).

Po spełnieniu wszystkich wymogów, Kongregacja wydaje odpowiednie *ad tempus et ad experimentum* dekrety, które dotyczą erygowania WIWR, form połączenia z wydziałem teologicznym oraz aprobacji statutów¹⁹.

PODSUMOWANIE

Wyższe instytuty wiedzy religijnej coraz bardziej wzmacniają swoją pozycję w Kościołach lokalnych. Ich zaletą jest to, iż kształcą w głównej mierze ludzi świeckich, którzy podejmą w przyszłości pracę na rzecz lokalnej wspólnoty kościelnej oraz wspólnoty świeckiej. W stosunku do tej ostatniej staną się odpowiedzialnymi świadkami wyznawanej wiary. Jednocześnie, znając i rozumiejąc lokalne problemy cywilizacyjne, będą zdolni do kształtowania na nie odpowiedzi, ukazując je w świetle katolickiej doktryny o obecności Kościoła pośród świata. Wierni nabywają te umiejętności poprzez studia na WIWR, których dostosowania do aktualnych wymogów duszpasterskich oraz współczesnych wymogów kształcenia dokonała Kongregacja Edukacji Katolickiej w nowej *Instrukcji*, wchodzącej w życie z początkiem roku akademickiego 2009/2010.

¹⁹ O szczegółach trudności związanych z powołaniem do życia Wydziału Teologicznego w Radomiu, które świadczą o drobiazgowej i żmudnej procedurze oraz o wymogach precyzyjnych sformułowań stawianych przez Kongregację Edukacji Katolickiej, por. R. Bartnicki, *Aspekty prawne utworzenia Wydziału Teologicznego w Radomiu*, w: *Finis legis Christus. Księga pamiątkowa dedykowana Ks. prof. Wojciechowi Góralskiemu z okazji 70. rocznicy urodzin*, red. J. Wroceński, J. Krajczyński, Warszawa 2009, t. 1, s. 241-260.

HIGHER INSTITUTES FOR RELIGIOUS SCIENCES

Summary

The text discusses the Instruction of the Congregation for Catholic Education regarding the Higher Institutes for Religious Sciences which will come into force as of the new 2009/2010 academic year. It analyzes the changes which have been implemented so far with reference to the previous legal regulations.

Keywords: Congregation of Catholic Education, Instruction, Higher institutes for the religious sciences

Nota o Autorze: O. PROF. UKSW DR HAB. T. GAŁKOWSKI, C.P. jest pracownikiem naukowym w katedrze Teorii Prawa Kościelnego Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W jego kręgu zainteresowań i badań znajdują się zagadnienia filozoficzne i teologiczne prawa oraz kwestie związane z *ratio legis* obowiązujących przepisów i norm prawnych.

Słowa kluczowe: Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Instrukcja*, wyższe instytuty wiedzy religijnej